

MATERIAŁY PRZYDATNE W PRZYGOTOWANIU SIĘ DO KONKURSU SZKOLNEGO O PRAWACH UCZNIA

1. Informacje podstawowe

Podmiotem praw człowieka, na równi z wszystkimi ludźmi, są również **dzieci**. Z punktu widzenia praw człowieka - wiek nie może być kryterium pozwalającym na dyskryminację w korzystaniu z podstawowych praw i wolności.¹

Jednocześnie warto zaznaczyć, iż dziecko - obywatel z racji swej niedojrzałości ma ograniczoną zdolność do czynności prawnych oraz **podlega władzy (pieczy) rodzicielskiej**. Dziecko nie może więc w pełni i samodzielnie wysuwać roszczeń w stosunku do państwa. **Dlatego, zależnie od okoliczności, w egzekucji należnych mu praw dziecko jest wspierane przez rodziców** (opiekunów) lub odpowiednie instytucje. Wraz z ukończeniem 13 roku życia dziecko ma ograniczoną zdolność do czynności prawnych i może decydować o niektórych swoich sprawach np. wyrażenie zgody na przysposobienie, na zmianę nazwiska, na pobranie krwi w celach dowodowych).

Prawa przysługują dzieciom nie dlatego, że tak chcieli dorośli, ale z racji ich człowieczeństwa. **Prawa dziecka, będąc prawami człowieka, są przyrodzone, powszechne i niezbywalne.**

Praw dziecka nie należy utożsamiać z jego podstawowymi potrzebami. Nie ma prawa do miłości, czy troski i odpowiedzialności rodziców. Potrzeby emocjonalne dziecka są ważne, ale nie można ich dziecku zapewnić na gruncie prawa.

W Polsce o prawach dziecka mówi się w relacji władza – jednostka (nie w relacji rodzice – dziecko).

Prawa przysługują dziecku z racji jego urodzenia, co oznacza, że **nie zależą od wykonywanych przez nie obowiązków**. Praw nie można pozbawić, nie można praw zawiesić.

W wielu krajach funkcjonuje **Rzecznik Praw Dziecka**, który reprezentuje interesy dzieci w zakresie ochrony ich praw. W Polsce Rzecznika Praw Dziecka wybiera Sejm za zgodą Senatu. Na terenie szkoły zadania Rzecznika Praw Dziecka zazwyczaj podejmuje **pedagog szkolny**, ale może to być również inny nauczyciel, którego uczniowie darzą zaufaniem.

Dziecko w polskim prawie to osoba, która nie ukończyła 18 lat.

2. Trochę historii dotyczącej praw dzieci

Krzywdzenie dzieci, naznaczone okrucieństwem - dzieciobójstwo, porzucenie, obojętność - towarzyszyło ludzkości przez cały czas jej istnienia. Ówczesni obserwatorzy zdarzeń traktowali je jako oczywistość aprobowaną przez obowiązujące normy religijne, obyczajowe i kulturowe a sankcjonowane przez normy prawne. Pamiętnikarze nie uskarżali się na bicie i surowość wychowania w domu rodzinnym, ale je po prostu relacjonowali, jako rzecz naturalną. Wynikało to z głębokiego przekonania o zbawiennym wpływie na dzieci surowego wychowania, przez które hartuje

¹T. Smoczyński (red.), Konwencja o prawach dziecka, Poznań 1999.

się je i chroni przed zepsuciem. Przez wieki uważano bowiem, że dzieciństwo jest mało istotnym okresem życia człowieka, pełnym słabości umysłowej i fizycznej, a dziecko traktowano, jako zadatek na człowieka wymagający surowego wychowania.

O wszystkich istotnych dla dziecka sprawach decydował ojciec. Wśród tych istotnych spraw znajdowała też swoje miejsce zasadnicza - życie dziecka, którego pełnym dysponentem był właśnie ojciec.²

Prawo życia i śmierci przysługujące ojcu zniósł w Rzymie, w 365 roku cesarz Walentynian I.³ Zakazane zostało zarówno zabicie, jak i porzucenie dziecka, które uznano za przestępstwo. Pozostawiono ojcu prawo karcenia dzieci. Wymienioną wyżej datę uznać można za przełom w historii praw przyznawanych dziecku - cesarski edykt zapoczątkował bowiem tę historię, a wszystko co uczyniono później stanowiło jedynie rozwinięcie tamtej decyzji. Nie było przy tym oczywiście tak, iż do czasu Walentyniańskiego edyktu w historii cywilizacji nie działały instytucje w jakiś sposób chroniące dzieci.

Najważniejsze wydarzenia w zakresie ochrony praw dzieci:

- W 1913 roku w Belgii odbył się **I Międzynarodowy Kongres Opieki nad Dzieckiem**, podczas którego zaproponowano powołanie międzynarodowego stowarzyszenia opieki nad dzieckiem. W 1920 roku z trzech wielkich organizacji: Międzynarodowego Czerwonego Krzyża (Genewa), Komitetu Pomocy Dzieciom (Berno) i Towarzystwa Funduszu Ratowania Dzieci (Londyn) wyłonił się **Międzynarodowy Związek Pomocy Dzieciom**. Jego założycielką była Englantyne Jebb,⁴ angielska bojowniczką o prawa kobiet. Co zatem znamienne, zorganizowany ruch na rzecz ochrony praw dzieci wyłonił się w jakiejś mierze z ruchu feministycznego oraz ruchu na rzecz obrony zwierząt. Paradoxs to historii, czy może znaczący symbol, o którym warto pamiętać?

Międzynarodowy Związek Pomocy Dzieciom podjął w **1924** roku uchwałę zwaną **Genewską Deklaracją Praw Dziecka**, która przyjęta została przez Ligę Narodów. Fundamentalne znaczenie miała preambuła Deklaracji mówiąca, że „**mężczyźni i kobiety wszystkich narodowości uznają, że ludzkość powinna dać dziecku wszystko, co posiada najlepszego i stwierdzają, że ciążą na nich, bez względu na rasę, narodowość i wyznanie - wyspecyfikowane następnie obowiązki**”, które zawarto w pięciu punktach.

- Kolejny istotny krok w ewolucji praw przyznawanych dzieciom to dziesięciopunktowa **Deklaracja Praw Dziecka** przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w 1959 roku.
- Po kolejnych trzydziestu latach (w tym blisko jedenastu latach prac nad projektem) Organizacja Narodów Zjednoczonych jednomyślnie uchwaliła w 1989 roku **Konwencję o Prawach Dziecka**. Dokument ten jest największym dotychczasowym osiągnięciem społeczności międzynarodowej w zakresie ochrony praw dziecka.

²M. Balcerek, Prawa dziecka, Warszawa 1986.

³M. Szymańczak, Pojęcie krzywdzenia dzieci, www.przemoc.com.pl/arttykul6

⁴M. Szymańczak, tamże.

Konwencja o Prawach Dziecka, weszła w życie w 1990 roku z chwilą ratyfikowania jej przez 20 państw. Nazywana jest światową konstytucją praw dziecka. Do 2002 roku ratyfikowały ją 192 państwa, żadna inna deklaracja nie ma tytułu ratyfikacji. **Polska ratyfikowała ją w 1991 roku.** Ratyfikacja Konwencji oznacza, że ustawodawstwo dotyczące dzieci nie może być sprzeczne z postanowieniami konwencyjnymi, a państwo ma obowiązek tych postanowień przestrzegać. Konwencja jest pierwszym dokumentem międzynarodowym, który zawiera tak szeroki katalog praw dziecka.

Zasady, na jakich opiera się KONWENCJA o PRAWACH DZIECKA (KoPD):

Konwencja o Prawach Dziecka zawiera najszerszy katalog praw dzieci, który sformułowano kierując się następującymi **zasadami** ⁵:

- zasada dobra dziecka - wszystkie działania muszą być podejmowane z uwzględnieniem najlepiej pojętego interesu dziecka,
 - zasada równości - wszystkie dzieci są równe wobec prawa bez względu na pochodzenie, płeć, narodowość, itd.,
 - zasada poszanowania praw i odpowiedzialności obojga rodziców - państwo respektuje autonomię rodziny i ingeruje tylko w szczególnie uzasadnionych przypadkach według określonych procedur,
 - zasada pomocy państwa - państwo zobowiązane jest do wspierania i zabezpieczenia socjalnego rodzin potrzebujących pomocy.
- Kolejnym etapem tworzenia przez społeczność międzynarodową systemu prawnej ochrony dzieci jest **Europejska konwencja o wykonywaniu praw dzieci** otwarta do podpisu w dniu 25 stycznia 1996 roku. **Polska ratyfikowała tę konwencję w 1997 roku.**

3. Prawa dziecka można sklasyfikować, jako prawa i wolności osobiste, socjalne, kulturalne i polityczne:⁶

Prawa i wolności osobiste

- prawo do życia i rozwoju,
- prawo do tożsamości i identyczności (nazwisko, imię, obywatelstwo, wiedza o własnym pochodzeniu),
- prawo do swobody myśli, sumienia i wyznania,
- prawo do wyrażania własnych poglądów i występowania w sprawach dziecka dotyczących, w postępowaniu administracyjnym i sądowym,
- prawo do wychowywania w rodzinie i kontaktów z rodzicami w przypadku rozłączenia z nimi,
- prawo do wolności od przemocy fizycznej lub psychicznej, wyzysku, nadużyć seksualnych i wszelkiego okrucieństwa,

⁵E. Czyż, tamże.

⁶J. Szymańczak, tamże.

- prawo nierekrutowania do wojska poniżej 15 roku życia.

Prawa socjalne

- prawo do odpowiedniego standardu życia,
- prawo do ochrony zdrowia,
- prawo do zabezpieczenia socjalnego,
- prawo do wypoczynku i czasu wolnego.

Prawa kulturalne

- prawo do nauki,
- prawo do korzystania z dóbr kultury,
- prawo do informacji,
- prawo do znajomości swoich praw.

Prawa polityczne

- prawo stowarzyszania się i zgromadzeń w celach pokojowych.

Przygotowała: Małgorzata Чапула – Pulit
na podstawie m.in. materiałów Kuratorium Oświaty w Katowicach